

УДК 81'25:34
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-56>

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИМОГИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Шманатова А. С.

*старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
пр. Гагаріна, 26, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-0910-8360
shmanatova.alena@gmail.com*

Ключові слова: діалект,
юридична мова, пасивний
стан, фразеологізм, ділова
фраза, описовий переклад,
юриспруденція.

Метою статті є дослідження труднощів перекладу юридичних термінів та особливостей процесу професійного перекладу з української англійською, його динамічності і зміни. Залежно від мети були визначені проблематики під час вивчення іноземної мови: опанування іноземної мови професійного спрямування у державних університетах України, специфіка її викладання та підходів до аудиторії. Проведене дослідження та розглянуті проблеми показали, що у процесі вивчення англійської мови професійного спрямування та юридичної термінології використовуються загальні та радянські методи вивчення іноземної мови професійного спрямування, які є застарілими, що впливає на якість викладання, професійний рівень підготовки студентів. Проте з розвитком науки, юриспруденції та вдосконаленням професійних підходів виникають нові та вдосконалюються наявні методи професійного перекладу, що призводить до підвищення якості та усталення нових стандартів. Відповідно до цих методів здійснено розмежування за галузями права. У матеріалах статті доведено, що застарілі засоби викладання юридичної англійської є неактуальними, тому наголошено на необхідності зміни застарілих засобів викладання та наведено приклади проблем, що зумовлюють перехід до новітніх систем навчання. Питання точності перекладу з англійської мови українською (і навпаки) може викликати труднощі під час співпраці з іноземними країнами і правниками у процесі укладання міжнародних договорів між ними. А також точність перекладу юридичних термінів має вагомое значення під час вирішення юридичних питань в іноземних та європейських судах, де мовою провадження є суто англійська, оскільки вона є міжнародною і загальнодоступною мовою. Відповідно до наведених факторів актуальності питання виникає необхідність професійного та системного підходу до дослідження проблеми професійного перекладу та визначення актуальних питань, серед яких має місце вживання латинської мови в юридичній лексиці англійської мови. Ця стаття є спробою проаналізувати та дослідити таку проблему та привернути увагу до необхідності застосування наукового підходу до неї.

GENERAL FEATURES AND TRANSLATION REQUIREMENTS OF LEGAL TERMS

Shmanatova A. S.

Assistant Professor at the Department of Ukrainian Studies and Foreign Languages

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Gagarina avenue, 26, Dnipro, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0910-8360

shmanatova.alena@gmail.com

Key words: *dialect, legal language, passive voice, phraseological locution, legalese, descriptive translation, jurisprudence.*

The purpose of the article is to study the difficulties of translation of legal terms and features of the process of professional translation from Ukrainian language into English, its dynamics and change. Depending on the purpose, the problems in studying a foreign language, namely a foreign language of professional orientation in state universities of Ukraine, the specifics of their teaching and approaches to the audience were identified. Due to the research and the problems considered, it is noticeable that in the process of learning English for professional purposes and legal terminology, general and even Soviet methods of learning a foreign language for professional use are used, which are outdated, which affects the quality of teaching, professional training. However, with the development of science, jurisprudence and the improvement of professional approaches, new and existing methods of professional translation are emerging, which leads to improved quality and the establishment of new standards. Appropriate distinction is made between these methods by branches of law. The materials of the article prove that outdated teaching aids of legal English are not relevant, and therefore emphasize the need to change outdated teaching aids and give examples of problems that lead to the transition to the latest learning systems. The question of the accuracy of the translation from English into Ukrainian and vice versa can cause difficulties in cooperation with foreign countries and lawyers, in concluding international agreements between them. Also, the accuracy of the translation of legal terms is important in resolving legal issues in foreign and European courts, where the language of the proceedings is exclusively English, as it is an international and publicly available language. In accordance with the above factors of relevance of the issue, there is a need for a professional and systematic approach to the study of the problem of professional translation and the definition of relevant issues. This article is an attempt to analyze such a problem and draw attention to the need for a scientific approach to it.

Постановка проблеми. Відповідно до наведених факторів актуальності питання виникає необхідність професійного та системного підходу до дослідження проблеми професійного перекладу та визначення актуальних питань. Ця стаття є спробою проаналізувати таку проблему та повернути увагу до необхідності застосування наукового підходу до неї.

Мета і завдання статті – дослідити проблематику перекладу юридичних термінів у різних галузях права, навести приклади та запропонувати шляхи їх вирішення для більш точного розуміння сенсу справ і змісту переговорів юридичних сторін.

Предметом та об'єктом дослідження є складні терміни та особливості перекладу англійських та українських складних термінів у галузі юриспруденції.

Виклад основного матеріалу. Спостерігаючи за швидким розвитком держави на міжнародному рівні та євроінтеграцією України, не можна не помітити колосально важкої роботи у правовій системі нашої держави, яка відбувається завдяки європейським правовим домовленостям і яка зумовлена перекладом величезної кількості юридичних термінів (зادля створення правової системи, схожої на європейські країни). Але не таким простим є переклад юридичних термінів. Хочемо також зазначити, що переклад юридичної мови актуальний не лише у наш час, а був актуальним раніше і буде актуальним у майбутньому, оскільки «право» – це не статична наука, яка є вичерпною. Із розвитком суспільства виникають нові права, а згодом відбуваються домовленості між різними країнами щодо прийняття цих прав, що також викликає труднощі під час перекладу

юридичних термінів. І не варто забувати, що у наш час дуже велика кількість справ перебуває у Європейському суді з прав людини, провадження яких відбувається англійською мовою.

Проблема полягає в тому, що вищезазначені проблематики потребують високоточного юридичного перекладу як з англійської мови, так і з української. Юридичну англійську можна порівняти з місцевим діалектом регіону, який розуміють лише місцеві жителі, він має власну назву – “legalese”, що складається з термінів і понять, які використовують юристи і які складно зрозуміти необізнаній людині. А вдвічі складнішим є переклад, якщо це іноземна мова.

А.С. Піголкін у своїх дослідженнях доходить висновку, що юристи визначають юридичний термін як «слово або словосполучення, яке вжито у законодавстві, будучи узагальненим найменуванням юридичного поняття, що має точний і певний сенс і відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю» [14, с. 65].

Так, у будь-якому документі юридичні терміни повинні мати одне значення, наприклад: «*physically capable person*» – «фізична дієздатна особа» буде визначатись однозначно; «*law*» – «Закон», але насправді англійський термін є більш ширшим, ніж україномовний, оскільки він включає всю нормативно правову базу країн у своєму розумінні. Також є терміни, притаманні лише кримінальному законодавству або цивільному та адміністративному, їх у жодному разі не можна поєднувати. Наприклад «*criminal*» – «злочин», «*Administrative responsibility*» – «адміністративна відповідальність» і «*civil lawsuit*» – «цивільний позов».

Але в кримінально-процесуальному законодавстві України можливе поєднання міжгалузевих термінів: «*During criminal proceedings, the injured party or person has the right to file a civil lawsuit to compensate the damage borne by the defense, if the guilt of the accused.*» – «Під час кримінального провадження сторона або особа, яка постраждала, має право подати цивільний позов для компенсації шкоди, яка покладається на сторону захисту у разі доведення вини обвинуваченого».

Так, лінгвіст Л.О. Андрієнко пропонує такі умови перекладу юридичного документа:

1) зміст тексту оригіналу необхідно передати точно і зрозуміло, запобігаючи його викривленню;

2) тексту перекладу необхідно надати природної для мови перекладу форми висловлювання. Не варто дотримуватися того порядку слів, який організує речення мови оригіналу. Під час перекладу часто змінюють місця члени речення, додають або випускають деякі слова для уточнення змісту оригіналу;

3) перекладач зобов'язаний знаходити адекватний переклад термінів, скорочень і символів, які

становлять значний відсоток лексики юридичних документів [1, с. 18].

Виходячи з цих тверджень, можна підсумувати підхід до перекладу загальною, який може не бути «дослівним» (згідно з порядком слів у реченні чи слів у тексті), оскільки завдання перекладу – донести інформацію і сенс, укладений у ці слова та речення. Як в англійській мові, так і в українській, завдяки словосполученням та фразеологізмам вдається донести більше інформації. Так, наприклад, під час ділової розмови ми можемо використати словосполучення «*to twist someone's arm*» – «переконати когось», але під час перекладу юридичних документів і діалогу ми не можемо перекласти як «вивернути чийось руку», оскільки нам це не дозволяє етика, ділова обстановка і сама юридична справа.

Юридична мова є окремим багатограним напрямом мови (як української, так і англійської), оскільки вона використовується лише під час виконання повноважень державних, місцевих органів влади, судових органів, апарату влади та на міжнародному рівні перемов. Юридична мова включає величезну кількість юридичних термінів і сталих виразів. Юридичні терміни часто перекладаються недостовірно, викривляючи сенс справи або зміст, що впливає на обмін інформацією між сторонами, учасниками юридичних процесів.

Підмова юриспруденції – це мова відповідних документів і протокольних промов працівників правосуддя, в яких терміни і формулювання повинні бути моносемантичними, оскільки вони мають точні значення, забезпечені однозначними дефініціями в галузевих словниках, а також вичерпними тлумаченнями в спеціалізованих довідниках, текстах законів [5, с. 683]. Переклад має точно відображати оригінал документа. Абсолютно всі написи, штампи, штемпелі та печатки необхідно зазначати у тексті перекладу юридичних документів, усі примітки беруться в дужки. Розташування таких приміток теж необхідно зберігати незмінним (у центрі, всередині тексту, після основного тексту тощо) [11, с. 265]. Учені Л.М. Черноватий та А.Б. Барихина наголошують, що всі реквізити і промови працівників правосуддя мають перекладатись дослівно, у чому є сенс, адже ці вирази та реквізити не містять фразеологізмів, мають чіткі адресування окремим людям або організаціям.

Також І.В. Бойко, підтримуючи попередніх лінгвістів, запевняє, що переклад окремих компонентів, що входять до складу юридичного документа, не є достатнім для досягнення адекватності під час перекладу. Слід урахувати особливості оформлення того чи іншого документа у мовах оригіналу та перекладу. У разі, коли оформлення документів та їх структури

відрізняються у двох мовах, необхідно шукати еквіваленти, які б не призводили до будь-яких втрат під час перекладу правничих документів [6, с. 2]. Тут дуже точно передана сама мета перекладу – донесення всієї суті справи чи розмови. Обґрунтованим і осмисленим може бути тільки переклад повного документа, що виключає викривлення будь-яких обставин, зазначених у ньому. Можна навести переклад із трактуванням законодавства: «не можна трактувати статтю, не прочитавши її до кінця» або «суддя не може виносити вироку, не дізнавшись про всі обставини справи, не вислухавши всіх сторін судового процесу».

Залежно від типу юридичних документів юридичний переклад поділяється на: переклад законів та нормативно-правових актів та їх проектів; переклад договорів; переклад юридичних меморандумів; переклад нотаріальних посвідчень; переклад установчих документів юридичних осіб; переклад довіреностей [17, с. 131]. Як зазначає англійський правник, юридичні документи необхідно також розмежовувати за формою, змістом і призначенням, оскільки найбільш суворі документи (меморандуми, нормативно-правові акти, судові рішення тощо) будуть перекладатись у пасивному стані та мати безособову форму речень.

Але ми не встигли зазначити, що юридична англійська мова – це не лише переклад термінів з окремих галузей права, а й міжгалузеве спілкування, яке може бути пов'язане зі стратегічними напрямками розвитку між двома країнами, живе спілкування між представниками цих країн. Не є важливим те, президенти це чи міністри. Важливий сам процес передання інформації, адже завдяки правильності цього процесу можна вирішувати дуже важливі питання. Отже, розглянемо вимоги до перекладу термінів і фраз ділового спілкування.

Ділове спілкування не має сталого образу спілкування, а відбувається на офіційному рівні, проте не є завжди однаковою. У різних моментах перемовин використовують різні формули спілкування, про які мова буде вестися далі, і стійкі словосполучення. Під час дослідження стійких словосполучень англійської мови академік В.В. Виноградов виходить із того, що «більшість людей говорить і пише за допомогою готових формул, кліше. У системі сучасної літературної мови, слова не функціонують як вільні, раптово зітнуті і зчеплені окремі компоненти, а займають постійні місця в традиційних формулах» [13, с. 65].

Ділове спілкування – це міжособистісна, міжкультурна зона професійної комунікації, яка включає перспективний, комунікативний та інтерактивний рівні поведінки, зумовлена окремими характеристиками спілкування, як-от зацікавленість, конфліктність, взаєморозуміння і розуміння. Ділове спілкування, здійснюване з метою

ефективної співпраці людей, що вступають у мовне спілкування, і спрямоване на оптимізацію того чи іншого виду діяльності, представленої у таких двох формах, як усна і письмова (остання включає договори, накази, положення, інструкції, акти, угоди, заяви, контракти, резюме, приписи до законів, резолюції і ділове листування).

О.В. Константінова зазначає, що англійська мова ділового спілкування володіє певними особливостями, які необхідно враховувати й обов'язково дотримуватися під час перекладу. «Суть ділового стилю – це терміни + прецизійна інформація + кліше + фразеологічні та ідіоматичні одиниці. Володіння всіма чотирма компонентами – основа і гарантія успіху» [10, с. 23]. Ця формула користується заслуженою популярністю через свою афористичність. Але до неї треба ставитися так, як і до інших наукових узагальнень, тобто з урахуванням того, що дійсний стан речей спрощується. Пропонуючи свою формулу, науковець дає нам підґрунтя для її осмислення. Залежно від ситуацій ми можемо змінювати (видаляти, переставляти) елементи формули. Більшість англійських сталих виразів є описовими, тобто такими, де є означення та означуваний компонент, причому означення займає в словосполученні першу позицію.

Висновок та перспектива подальших розробок. Отже, переклад юридичних термінів – це дуже важка робота обох сторін та учасників перемовин. Також переклад юридичних термінів має базуватись трохи на творчому рівні перекладу. Спочатку може здаватися, що творчий переклад може не зовсім точно передавати думку сторони, не доносити ідею, але творчість перекладу має місце, коли у документах чи діалозі присутні юридичні фразеологізми, під час дослівного перекладу яких можлива втрата логічності та послідовності перекладу. Але всі реквізити документів, цитати суддів або представників судової системи повинні перекладатись дослівно, оскільки вони не містять фразеологізмів, «крилатих виразів», а спрямовані на окремі установи, організації та осіб.

Що стосується описового перекладу, то можна сказати: зважаючи на невідповідність граматичних форм і конструкцій в англійській і українській мовах, перекладач юридичної лексики часто змушений вдаватися до граматичних або лексико-граматичних трансформацій. Для досягнення адекватності та дотримання мовних норм під час перекладу юридичних документів з англійської мови українською необхідно провести низку серйозних змін синтаксичної структури вихідного речення, щоб комунікативні та когнітивні функції відповідних фрагментів тексту були збережені. Проведене дослідження дозволяє охарактеризувати проблему професійного юридичного перекладу з огляду на динамічність розвитку фахових

термінів. Ця проблема потребує постійної уваги і дослідження науковцями з метою відповідності вимогам сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриєнко Л.О. Науково-технічний переклад. Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей. Черкаси : ЧДТУ, 2002, 22 с.
2. Бойко І.В. Особливості перекладу юридичних документів та їх оформлення. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 16 квітня 2015 р.
3. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова, Москва, 1953. № 5. 120 с.
4. Константінова О.В. Структурно-семантичні особливості термінів оподаткування в американському і британському варіантах сучасної англійської мови : дис. ... канд. філол. наук. Рівне, 2004. 300 с.
5. Пиголкин, А.С. Язык закона. Москва : Юрид. лит., 1990. 200 с.

REFERENCES

1. Andrijenko L. O.(2002) Naukovo-tekhnichnyj pereklad [Scientific and technical translation]. Konspekt lekcij i dydaktychnyj material dlja studentiv linghivistychnykh specialjnostej. Cherkasy: ChDTU, p. 22.
2. Bojko I. V. (2015) Osoblyvosti perekladu jurydychnykh dokumentiv ta jikh oformlennja [Features of translation of legal documents and their design] Materialy II Mizhnarodnoji nauko-vo-praktychnoji konferenciji, Kyjiv: p. 25.
3. Vinogradov V. V.(1953) Osnovnye typy leksicheskikh znacheniy slova [The main types of lexical meanings of the word] Moscow: № 5. p. 120.
4. Konstantinova O. V.(2004) Strukturno-semantychni osoblyvosti terminiv opodatkuvannja v amerykansjkomu i brytansjkomu variantakh suchasnoji anghlijsjkoji movy [The main types of lexical meanings of the word] dys. kand. filol. nauk., Rivne: p. 300.
5. Pigolkina A.S. (1990) Yazyk zakona [The language of the law]. Moscow: Yurid. lit., p. 192.